

Motion till riksdagen

1989/90:Ju822

av Lars Werner m.fl. (vpk)

Kriminalpolitiken, m.m.

I motionen behandlas bl.a. följande områden:

att alla skall behandlas lika inför lagen,

att rättssäkerheten är tryggad för alla oavsett ekonomi och nationalitet,

att polis, åklagare och domare skall behandla alla lika, med respekt integritet och värdighet,

att alla skall ha råd till juridisk hjälp när det behövs,

att den som inte har råd skall få rättshjälp av samhället,

att fängelserna inte längre skall vara fyllda av människor från socialt eftersatta miljöer,

att lindriga brott som kan härledas ur en dålig miljö skall följas av stödinsatser istället för fängelse,

att för de brott som bestraffas med fängelse, skall strafftiden användas till att förbereda den straffade för ett återvändande till samhället.

Inledning

Genom den utslagning som sker i samhället hamnar människor i en situation som de har svårt att bemästra. Denna typ av brottslighet kan hänföras till brottslighetens svåra sociala livssituation och kan därför inte bekämpas med hårdare och längre fängelsestraff eller en strängare behandling på anstalterna.

Också i ekonomiskt starkare grupper uppstår situationer, kriser i relationer mellan människor som ibland kan leda till brottsliga handlingar. Människors sociala problem liksom människors kristillstånd kan inte straffas bort.

När det gäller mycket grova brott som mord, misshandel eller grov organiserad brottslighet som har sin grund i sociala missförhållanden krävs straffsanktioner, men tyngdpunkten i sanktionerna skall vara sociala stödåtgärder och vård under fängelsetiden – men även efteråt.

Att vi har klara och tydliga lagar, att förutsägbarheten och proportionaliteten i påföljdsdelen är god är naturligtvis viktigt för den allmänna rättsuppfattningen. Men vad som är ännu viktigare för individen och för samhället är att de som begår brott återanpassas i samhället.

När det gäller socialt betingade brott måste man mer än vid andra typer av brott ta hänsyn till individen och till individens sociala förhållanden. Den fokusering som nu sker på brottets svårighetsgrad, förkastlighet och brotts-

upprepning med hårdare och längre straffutmätningar, kommer inte att medföra färre socialt betingade brott. All tillgänglig forskning, liksom internationella jämförelser, visar att så inte är fallet.

Mot. 1989/90
Ju822

Kriminalvården

Kriminalvården som en kvarn som producerar fångar kan till en del ha sin förklaring i den inbyggda konflikt som ligger i dess målsättning; att låsa in en människa men förhindra de skadeverkningar som fängelsevistelsen ger.

Fängelserna är nu som förr straffanstalter, och frihetsberövandet får negativa verkningar för individen. Diskussioner måste föras om hur vi på ett effektivare och bättre sätt skall kunna angripa brottsligheten.

I årets budgetproposition påpekas att det är viktigt att påföljd som utmäts vid överträdelse av straffbelagd handling stämmer med det allmänna rättsmedvetandet. Allmänhetens bild av kriminaliteten i samhället, av förekomsten av olika brottstyper, av hur kriminalvården fungerar styrs i allt för stor utsträckning av massmedia. Massmedias sätt att fokusera en viss brottstyp leder till rop på åtgärder för just den företeelsen och risken är att andra mycket viktigare frågor lämnas åt sidan. När det finns möjligheter att vinna politiska poänger får medias bilder en stor genomslagskraft och många politiker frestas att visa sin handlingskraft genom att ropa på kriminalisering. Ett bra exempel på massmedias roll och politikerns agerande var problemet med klotter i framförallt Stockholms tunnelbanor föregående år.

Under en rad av år har en utökning av fängelseplatser skett, medan satsningar på alternativ till fängelse gått långsamt. I årets proposition föreslås ytterligare ett antal fängelseplatser som ökar det totala antalet platser med 34, medan anslagen till frivården är otillräckliga.

Samhällstjänst och kontraktsvård är båda exempel på alternativ som i dag får för lite pengar.

Om försöksverksamheten med samhällstjänst skall kunna genomföras på ett tillfredsställande sätt är det viktigt att beräknade medel på 2,5 miljoner för denna verksamhet också tillförs.

Bristen på handläggare av kontraktsvårdsärenden innebär förmodligen att möjligheten att använda denna nya påföljd starkt begränsas.

Enligt föreningen Sveriges Frivårdstjänstemän gäller bristen främst handläggare för narkotikamissbrukare, men även rattfyllerister nämns. Vpk:s krav om kontraktsvård som påföljd för sexualförbrytare och kvinnomisshandlare innebär att det behövs erfarna och kompetenta handledare även för att handlägga dessa ärenden. Genom att satsa på alternativen till fängelse och en bra uppföljning efter fängelsestraff kommer man på sikt dels att minska antalet fängelseplatser dels att minska återfallsbrottslighet genom att meningsfull behandling kan komma ifråga för de klienter som är lämpliga.

Frivården måste lyftas fram och då även tilldelas medel för sin verksamhet. Vpk föreslår därför riksdagen att frivården tillförs 50 miljoner kronor för att utveckla olika öppna behandlingsformer.

Målet för rättshjälpslagen som infördes 1 juli 1973, var att "rättshjälp skulle ges i en sådan utsträckning att ingen av ekonomiska skäl skulle vara förhindrad att ta tillvara sina rättsliga intressen". Denna lag har undan för undan urholkats på ett sätt så att det nu inte finns mycket kvar av den ursprungliga reformen. Stora rättsområden har undandragits från rättshjälp och förts över till en försäkringssfär, varvid försäkringsbolagen genom villkorsbestämmelser försämrat de skadelidandes möjligheter att ekonomiskt och på annat sätt tillvarata sin rätt. Det lönsamhetskrav som ställs på de allmänna advokatbyråerna, den neddragning som skett av antalet byråer samt urholkningen av rättshjälpslagen har medfört att de allmänna advokatbyråerna nu går med vinst. Vi är inte lika säkra som föredraganden om att detta är en vinst för rättssamhället. Vi yrkar därför att riksdagen ger regeringen i uppdrag att göra en översyn av rättshjälpslagen utifrån behovsaspekten. (En inventering av vilka behov som finns och vilka begränsningar försäkringssystemet har som rättshjälpen måste täcka.)

Den ökade rätten att få målsägarbiträde, en ökning av antalet asylsökande och utvidgad rätt till rättshjälp för misstänkta i brottmål gör att vi inte tror att fjolårets kostnadsökning är tillfällig. Vi föreslår därför riksdagen att till rättshjälpen anslå ytterligare 30 miljoner kronor.

Brottsofferombudsman

Under senare år har utredningar och forskning givit oss en bättre bild av brottsoffrens situation och det trauma det kan vara att bli utsatt för ett brott. Det är familjen som tvingats lämna sina hem på grund av rädsla för nya inbrott, misshandlade kvinnor som slutat att vistas ute, föräldrar som inte vågar släppa ut sina barn etc. Alla dessa behöver en kvalificerad hjälp men vi har också kunnat konstatera de brister som finns när det gäller denna grupps rättssäkerhet. För att öka denna behövs en särskild ombudsman för brottsoffren och vi föreslår att en sådan tjänst inrättas.

Ersättning till nämndemän

För att få en sammansättning av nämndemannakåren som överensstämmer med ett snitt av landets befolkning har under åren olika åtgärder vidtagits. Den 1 juli 1989 höjdes den högsta sammanlagda ersättningen till 650 kr/dag. Grundarvodet till 300 kr/dag.

Mandattiden för nämndemän avkortades från 6 till 3 år och valförsamlingarna ålades i lag att eftersträva en allsidig sammansättning i nämndemanna-valet 1988.

I Domstolsverkets rapport 1989:2 "Nämndemannakårens sammansättning" framgår dock att ingen nämnvärd förändring skett. Föredraganden förlitar sig på att bristerna i sammansättningen skall avhjälpas vid nästa val.

Grundarvodet för nämndemannauppdraget får alla nämndemän 300 kr/tjänstgöringsdag. Ersättning för förlorad arbetsförtjänst utgår upp till 650 kr grundarvodet inräknat. Anställda inom stat-landsting och kommun får inget inkomstbortfall vid fullgörande av uppdraget, medan anställda inom

det privata näringslivet får avdrag på sin lön. Vår uppfattning är att för att få en allsidig sammansättning i nämndemannakåren skall ingen behöva göra en ekonomisk uppoffring för detta förtroendeuppdrag och att man därför måste ersätta inkomstförlust förslagsvis i överensstämmelse med den summa som personen har från försäkringskassan vid sjukdom plus 10%.

Vpk har i flera år föreslagit pengar till fortbildning av nämndemän. Förra budgeten tillfördes fem miljoner kronor för sådan utbildning. Vpk anser att ett sådant bidrag ska permanentas och vi föreslår att budgeten tillförs 1 500 000 kronor för nämndemännens fortbildning.

Nämndemannaföreningens intresseorganisation brottas f.n. med stora ekonomiska problem. Vpk anser att det är statens skyldighet att ge dem ökat stöd i deras utbildnings- och informationsverksamhet och att detta ska utgå via domstolsverket.

Brottsförebyggande arbete

För att lyckas i det brottsförebyggande arbetet krävs samarbete mellan myndigheter och mellan myndigheter och närsamhället. I det samarbetet skall inte bara intressenterna inom rättsväsendet delta utan alla som har ansvar för eller som har möjligheter att påverka tillfällena till brott. Föräldrar och skolan, grannar i bostadsområden, ideella organisationer o.s.v. är viktiga resurser i det brottsförebyggande arbetet.

BRÅ fick i fjol en ny instruktion för sin verksamhet. Enligt denna har BRÅ fått väsentligt vidgade uppgifter. Vi anser det mycket viktigt att BRÅ får medel för att bedriva långsiktigt brottsförebyggande arbete med tonvikt på barn och ungdom. Det är också viktigt att BRÅ kan genomföra projekt som forskning om kvinnomisshandel och invandrarprojektet. Utan ökade medel kommer dessa och andra projekt inte att kunna genomföras då det mesta av pengarna i deras budget är knutna i fasta kostnader. Vpk föreslår därför att BRÅ får medel utöver budget i enlighet med sin framställan och att ytterligare medel tillförs i forskningspropositionen.

Ekonomisk brottslighet

Ett av de uppräknade målen i arbetet inom justitiedepartementets arbetsområde anges vara kampen mot den ekonomiska brottsligheten. Ekonomisk brottslighet finns sedan inte med vare sig definierad eller några tankar eller förslag om hur man tänker kämpa mot den.

Under slutet av 70-talet och början av 80-talet gjordes en rad olika undersökningar ang. ekonomisk brottslighet och massmedias intresse för den typen av brott var mer framträdande då.

På en del områden som rubriceras som ekonomisk brottslighet har acceptansen hos allmänheten ökat som ex. vis skattefusk. Moralen och respekten för lagar sjunker hos människor om man ser att vissa kan bryta mot lagar och "sko sig" utan att bli avslöjade och lagförda.

Många områden inom den ekonomiska brottslighetens fält kräver specialkunskaper både för upptäckt, utredning och domstolsbehandling. Vi anser

att det är viktigt att berörda instanser bygger upp en sådan kompetens. Lagstiftningen på dessa områden behöver ses över fortlöpande, eftersom det hela tiden dyker upp nya problem med nya verksamhetsområden.

Mot. 1989/90
Ju822

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anføres om hur massmedia påverkar det allmänna rättsmedvetandet,

2. att riksdagen till anslaget E 3 Frivården för budgetåret 1990/91 anslår 2 500 000 kr. utöver vad regeringen har föreslagit till försöksverksamheten med projekt samhällstjänst,

3. att riksdagen till anslaget E 3 Frivården för budgetåret 1990/91 anslår 50 000 000 kr. utöver vad regeringen har föreslagit för att utvidga kontraktsvård, handledning samt andra åtgärder mot återfallsbrott,

4. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning som får i uppdrag att göra en översyn av rättshjälpslagen utifrån vilka behov är utanför försäkringssystemet,

5. att riksdagen till anslaget F 1 Rättshjälpskostnader för budgetåret 1990/91 anslår 30 000 000 kr. utöver vad regeringen har anslagit eller således 476 800 000 kr. för ökade möjligheter att få rättegångsbiträde,

6. att riksdagen hos regeringen begär förslag om tillsättande av en brottsofferombudsman,

7. att riksdagen till anslaget F 5 Vissa domstolskostnader för budgetåret 1990/91 anslår 10 000 000 kr. utöver vad regeringen har föreslagit eller således 188 021 000 kr. till att förbättra nämndemännens ersättningar,

8. att riksdagen till anslaget F 6 Diverse kostnader för rättsväsendet för budgetåret 1990/91 anslår 100 000 kr. utöver vad regeringen har föreslagit eller således 17 100 000 kr. för stöd till Nämndemannaföreningens informationsverksamhet,

9. att riksdagen till anslaget D 2 Allmänna domstolar m.m. för budgetåret 1990/91 anslår 1 500 000 kr. utöver vad regeringen har föreslagit eller således 1 370 279 000 kr. för nämndemännens fortbildning.

Stockholm den 24 januari 1990

Lars Werner (vpk)

Berith Eriksson (vpk)

Bo Hammar (vpk)

Ylva Johansson (vpk)

Lars-Ove Hagberg (vpk)

Margó Ingvardsson (vpk)

Bertil Måbrink (vpk)